

Bijdrage tot de geschiedschrijving van het Kempens steenkoolbekken

door G. DEFOIN

SAMENVATTING

Na herinnering aan de twee onvruchtbare boringen van 1898 komt de vermelding van het aanboren op 2 augustus 1901 van de eerste steenkoollaag gevolgd door vijf andere lagen waardoor het Kempens steenkoolbekken ontdekt werd. De 14 andere boringen van de jaren 1901/1902 worden in overzicht genomen.

Volgt het verband tussen de toen vigerende mijnwetgeving en de rechten ingevolge vruchtbare boringen verkregen in verband met het aanvragen om concessie.

De mijnwetten van 5-6-1911 en van 24-1-1958 worden besproken met betrekking tot de verdere concessieverlening.

Daarna volgt voor elke concessie, haar oorsprong met aanduiding der aanvragers en de verlangde oppervlakte, de wijzigingen ondergaan door de oppervlakte van de concessie en door de concessiehoudende vennootschappen.

INHALTSANGABE

Der Verfasser gibt zunächst einen kurzen Ueberblick über die Aufschliessung des Campine-Reviers. Nach zwei ergebnislosen Bohrungen im Jahre 1898 wurde am 2. August 1901 das erste Flöz angefahren. Hierauf wurden weitere fünf Flöze angefahren die zur Entdeckung des Campine-Reviers führten. Weitere vierzehn Bohrungen wurden in den Jahren 1901 und 1902 niedergebracht.

Hieran schliesst sich eine kurze Betrachtung der damals gültigen berggesetzlichen Bestimmungen und der Konzessionsrechte, die man mit einer erfolgreichen Bohrung erwarb.

Der Verfasser behandelt die Teilung der Berechtigung im Campine-Revier nach den Bestimmungen der Berggesetze vom 5.6.1911 und 24. Januar 1958.

Für jedes Grubenfeld werden Antragsteller und die beanspruchte Fläche sowie die später in dieser Hinsicht eingetragenen Veränderungen angegeben.

RESUME

Après un bref rappel des deux sondages infructueux de 1898, suit celui de la recoupe, le 2 août 1901, de la première couche de houille, suivie de cinq autres, constituant la découverte du bassin houiller de la Campine. Les 14 autres sondages des années 1901/1902 sont passés en revue.

Suit le rapport entre la législation minière en vigueur à l'époque et les droits acquis à la suite d'un sondage fructueux, quant aux demandes en concession.

Les lois minières du 5-6-1911 et du 24-1-1958 sont examinées en ce qui concerne l'octroi subséquent de concessions.

Viennent ensuite, pour chaque concession, son origine, avec indication des demandeurs et la surface sollicitée, les modifications subies par la superficie et par les sociétés concessionnaires.

SUMMARY

After a brief reminder of the two fruitless boreholes carried out in 1898, comes an account of the encountering of the first coal seam, on August 2nd 1901, followed by 5 others, constituting the discovery of the Campine coal basin. The other 14 boreholes of the years 1901 and 1902 are reviewed.

Next comes the relation between the mining legislation in force at the time and the rights acquired as the result of a successful boring, with regard to applications for concessions.

The mining laws of June 5th 1911 and January 24th 1958 are examined in connection with the subsequent granting of concessions.

There then follows an account of the origin of each concession, information concerning the applicants and the surface requested, the modifications in the area and the concessionary companies.

DE ONTDEKKING

De eerste vorser naar steenkool in Noord-België was dhr V. Putsage, koolmijndirecteur te Ciply, die met de medewerking van dhr J. Urban, ingenieur, en dhr E. Flasse, ondernemer van boorwerken, in oktober 1897 te Lanaken een boring begon welke op 10 november 1898 de diepte van 280,40 m bereikt had en kort nadien wegens het barsten der buizen stopgezet werd.

Op 16 december 1898 werd te Elen een boring in werking gesteld voor rekening van de Société Anonyme de Recherche et d'Exploitation, vertegenwoordigd door dhrn N. Deulin en André Dumont. Ze had op 15 december 1900 de diepte van 800 m bereikt en werd enige tijd later in het Triasgesteente opgegeven.

Nadat André Dumont de Nouvelle Société Anonyme de Recherche et d'Exploitation gesticht had, begon op 17 juni 1901, te As, de vermaarde boring die op 2 augustus 1901 tussen de diepten van 541,00 en 542,20 m een eerste koollaag aanboorde gevolgd van vijf andere respectievelijk op 10, 17, 23 en 27 augustus en 13 september 1901.

Deze boring draagt het nummer 1 in de officiële lijst; de twee vorige werden nadien ingelast onder de nummers 43 en 31.

Dezelfde Nouvelle Société Anonyme de Recherche et d'Exploitation begon op 24 oktober 1901 de boring n° 2, insgelijks te As, ongeveer anderhalve kilometer ten zuid-westen ten opzichte der voorgaande, op 1 november de n° 3 te Opglabbeek, ongeveer anderhalve kilometer noord-oostwaarts ten opzichte der eerste en op 22 november de n° 4 te Genk-Waterschei.

Anderzijds zette de Syndicat de Charbonnages Liégeois, vertegenwoordigd door dhr F. Durieux, directeur der steenkoolmijn Patience-Beaujonc en dhr P. Habets, directeur der steenkoolmijn Espérance et Bonne Fortune, op 16 december 1901 de boring n° 5 te Opglabbeek-Kattenberg en kort nadien de n° 6 te Opglabbeek-Louwel in werking.

Hierop verplaatste de Nouvelle Société Anonyme de Recherche et d'Exploitation haar bedrijvigheid westwaarts door, op 12 december 1901 de boring n° 7 te Houthalen te ondernemen terwijl van wege de N. V. John Cockerill op de 17e derzelfde maand de n° 8 te As, in februari 1902 de n° 9 te Opglabbeek en op 14 november 1902 de n° 10 te Wijs-hagen-Donderslag begonnen.

Inmiddels waren op 4 januari 1902 de n° 11 te Mechelen-aan-Maas door baron de Pitteurs-Hiegaerts en op 17 januari de n° 12 te Genk-Gelieren door de Société Anonyme Limbourgeoise de Recherches et d'Exploitation minières in bedrijf gesteld.

De 24e derzelfde maand was nogmaals de Nouvelle Société Anonyme de Recherche et d'Exploitation aan de slag met de n° 13 te Genk-Zwartberg.

Op 29 maart 1902 noteerde men de n° 14 te Meeuwen-Eikenberg van wege de grondeigenaars Masy, Wittouck en Thorn en op 1 april de n° 15 te Genk-Winterslag voor de Société Anonyme Charbonnière Limbourgeoise.

Tijdens het overige van het jaar 1902 werden er nog 25 andere boringen uitgevoerd, waarvan de meest westwaartse gelegen is nabij Lier. Einde 1903 was hun aantal tot 60 gestegen; daarna werden ze schaarser. Niet allen waren even vruchtbaar geweest: sommige onder hen hadden weinig of niets opgeleverd.

DE WETGEVING

De toen vigerende mijnwet van 21 april 1810 gewijzigd door die van 2 mei 1837 gaf aan de eigenaar wiens bezitting een uitgestrektheid vertoonde welke als voldoende werd geoordeeld voor een regelmatige en winstgevende ontginning, de voorkeur bij het toekennen van een nieuwe concessie indien hij kon aantonen over de nodige middelen te beschikken om de werken te ondernemen en te leiden volgens de wettelijke voorschriften.

Hetzelfde gold indien zulk bovengronds gebied toebehoorde aan meerdere in vennootschap gegroepede eigenaars, die dezelfde waarborgen van bekwaamheid boden.

Nochtans mocht de regering van voorgaande regels afwijken in de gevallen waarin de eigenaars van de bovengrond zich in mededinging zouden bevinden met de ontdekker.

Men kon echter de ontginning van het zopas ontdekte bekken niet inzien tenzij door middel van concessies van minstens enige duizenden hectaren en met investeringen van meerdere miljoenen frank per concessie.

Vennootschappen van bezitters van aaneengesloten eigendommen met een dergelijke uitgestrektheid en die daarbij over de vereiste financiële middelen zouden beschikken, waren niet denkbaar zonder te spreken over hun technische bekwaamheid om dergelijke grootondernemingen te leiden.

Anderzijds waren degenen die gelijktijdig aanspraak maakten op de titel van ontdekker zeer talrijk: elke vruchtbare boring werd door hen als een afzonderlijke ontdekking beschouwd met aanspraak op een concessie van 1.000 tot 3.000 hectare, hetgeen nogal veel was vergeleken met de Duitse mijnwet van 24 juni 1865 die iets meer dan 200 hectare per boring toekende.

Daarenboven vertoonde de wetgeving van 1810/1837 een belangrijke leemte: terwijl de regering enkel een concessie mocht toestaan na langdurige en ingewikkelde pleegvormen waarbij de toekomstige concessiehouder strenge waarborgen moest leveren, kon, na het bekomen van de concessie, deze zonder machtiging van overheidswege verkocht

CONCESSIE

WINTERSLAG-GENCK-SUTENDAEL

3-11-1906 — Koninklijk besluit waarbij onder de benaming « Concessie Genck-Sutendael » een gebied van ongeveer 3.800 ha geconcedeerd wordt aan: 1) a) dhr. Evence Coppée; b) dhr. Alfred Urban; c) dhr. Raoul Warocqué; 2) de Société minière de Pitteurs-Hiegaerts & Co.

Deze concessie is het gevolg van drie aanvragen:

1) 27-2-1902 — Coppée, Urban en Warocqué, handelend in hoedanigheid van beheerders van de Société Anonyme Limbourgeoise de Recherches et d'Exploitations minières - 1.472 ha 85 a.

2) 26-4-1902 — dezelfde - 1.504 ha 72 a.

3) 27-2-1902 — a) dhr. Léon de Pitteurs-Hiegaerts; b) dhr. Armand de Pitteurs-Hiegaerts; c) dhr. Henri de Pitteurs-Hiegaerts; d) dhr. baron Vanden Bossche; e) Mevr. de Paul de Barchifontaine douairière de M. le baron de Cartier d'Yves; dewelke vijf aanvragers op 28-12-1904 zich verenigden in de Société en nom collectif de Pitteurs-Hiegaerts & Co - 1.930 ha 50 a.

Totaal voor de drie aanvragen: 4.908 ha 07 a.

31-7-1909 — Koninklijk besluit waarbij een uitbreiding van ongeveer 173 ha van de Concessie Genck-Sutendael verleend wordt aan de N.V. Charbonnages de Ressaix, Leval, Péronne, Sainte-Aldegonde et Genck (3.800 + 173 = 3.973 ha).

20-4-1912 — Koninklijk besluit waarbij een ruiling gemachtigd wordt tussen de Concessie André Dumont-sous-Asch en de Concessie Genck-Sutendael en waarbij de oppervlakte van 3.973 ha teruggebracht wordt tot 3.963 ha.

23-11-1912 — Koninklijk besluit waarbij onder de benaming « Concessie Winterslag » een oppervlakte van ongeveer 960 ha te nemen in de Concessie Genck-Sutendael als afzonderlijke concessie ingesteld wordt en waarbij tevens de N.V. Charbonnages de Ressaix, Leval, Péronne, Sainte-Aldegonde et Genck gemachtigd wordt de alzo ingestelde concessie in te brengen in een onder de benaming van S.A. des Charbonnages de Winterslag op te richten vennootschap.

(Blijft voor Genck-Sutendael: 3.963 — 960 = 3.003 ha).

30-11-1913 — Stichting van de S.A. des Charbonnages de Winterslag.

5-10-1931 — Koninklijk besluit waarbij de S.A. des Charbonnages de Ressaix, Leval, Péronne, Sainte-Aldegonde et Genck en de N.V. Charbonnages de Winterslag gemachtigd worden hun concessies te herenigen (3.003 + 960 = 3.963 ha).

28-3-1962 — Koninklijk besluit waarbij de N.V. Participations Industrielles de Winterslag, voorheen N.V. Charbonnages de Winterslag, gemachtigd wordt de Concessie Winterslag-Genck-Sutendael af te staan aan de N.V. Société Métallurgique d'Espérance-Longdoz.

CONCESSIE BEERINGEN-COURSEL

26-11-1906. — Koninklijk besluit waarbij onder de benaming « Concessie Beeringen-Coursel » een gebied van ongeveer 4.950 ha geconcedeerd wordt aan: 1) de Société Campinoise de Recherches et d'Exploitation de houille; 2) de Société Anonyme de Recherches minières dans la Campine Limbourgeoise; 3) de Société Anonyme des Charbonnages des Propriétaires de Coursel-Heusden.

Deze concessie is het gevolg van vier aanvragen:

1) 13-12-1902 — Société Campinoise de Recherches et d'Exploitation de houille - 3.195 ha 70 a;

2) 13-1-1903 — Société Anonyme de Recherches minières dans la Campine Limbourgeoise - 2.326 ha 85 a;

3) 15-2-1903 — Société Anonyme minière du Nord-Est Belge - 4.257 ha 59 a (tijdens het onderzoek heeft deze vennootschap haar rechten afgestaan aan de drie andere aanvragende vennootschappen);

4) 11-4-1903 — de Société Anonyme des Charbonnages des Propriétaires de Coursel-Heusden - 2.815 ha 00 a.

Totaal voor de vier aanvragen: 12.595 ha 14 a.

23-2-1907 — Stichting van de N.V. Charbonnages de Beeringen.

6-4-1954 — Koninklijk besluit waarbij een uitbreiding van ongeveer 321 ha van de Concessie Beeringen-Coursel verleend wordt (4.950 + 321 = 5.271 ha).

15-4-1959 — Koninklijk besluit tot verpachting aan de N.V. Kolenmijnen van Beeringen van een deel der Concessie Oostham-Quaedmechelen.

VERENIGDE CONCESSIES

SAINTE-BARBE EN GUILLAUME LAMBERT

29-11-1906 — Koninklijk besluit waarbij onder de benaming « Concessie Sainte-Barbe » een gebied van ongeveer 2.170 ha geconcedeerd wordt aan: 1) de Société Anonyme des Charbonnages du Nord de la Belgique; 2) de Société Civile l'Oeteren.

Deze concessie is het gevolg van drie aanvragen:

1) 14-7-1902 — S.A. des Charbonnages du Nord de la Belgique - 1.570 ha 70 a;

2) 10-10-1902 — dezelfde - 1.614 ha 00 a;

3) 2-6-1903 — Société Civile de Recherches l'Oeteren - 1.274 ha 00 a.

Totaal voor de drie aanvragen: 4.458 ha 70 a.

29-11-1906 — Koninklijk besluit waarbij onder de benaming « Concessie Guillaume Lambert » een gebied van ongeveer 2.740 ha geconcedeerd wordt aan: 1) de S.A. des Exploitants et Propriétaires Réunis pour exploitations minières dans le Nord de la Belgique; 2) de S.A. des Charbonnages de la Meuse; 3) de Société des Propriétaires Unis pour la Recherche et l'Exploitation houillère en Belgique.

Deze concessie is het gevolg van drie aanvragen:

1) 20-8-1902 — S.A. des Exploitants et Pro-

priétaires Réunis pour explorations minières dans le Nord de la Belgique - 3.021 ha 50 a ;

2) 3-12-1902 — S.A. des Charbonnages de la Meuse - 1.624 ha 47 a ;

3) 28-2-1903 — S.A. des Propriétaires unis pour la Recherche et l'Exploitation houillère en Belgique - 2.182 ha 94 a.

Totaal voor de drie aanvragen : 6.828 ha 91 a.

22-6-1907 — Stichting van de N.V. Charbonnages Limbourg-Meuse, concessiehouderster van de twee aanpalende, doch afzonderlijke, Concessie Sainte-Barbe en Concessie Guillaume Lambert.

20-5-1919 — Koninklijk besluit waarbij de N.V. Charbonnages Limbourg-Meuse gemachtigd wordt haar twee concessies te verenigen onder de benaming « Verenigde Concessies Sainte-Barbe en Guillaume Lambert » voor een oppervlakte van 4.910 ha (2.170 + 2.740).

20-12-1941 — Besluit van de Secretaris-Generaal van het Ministerie van Economische Zaken waarbij aan de N.V. Charbonnages Limbourg-Meuse een uitbreiding van concessie van ongeveer 53 ha verleend wordt (4.910 + 53 = 4.963 ha).

Dit besluit genomen in oorlogstijd, werd gehandhaafd bij Regentsbesluit van 14-2-1946. Ingevolge deze uitbreiding wordt de oostelijke grens van de concessie, voorheen gevormd door de linker oever van de Maas, verlegd tot de rijksgrens zijnde de thalweg van de stroom.

5-1-1952 — Koninklijk besluit waarbij aan de N.V. Charbonnages Limbourg-Meuse een uitbreiding van concessie van ongeveer 445 ha verleend wordt (4.963 + 445 = 5.408 ha).

12-7-1952 — Wet tot goedkeuring van het verdrag tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden, ondertekend te Brussel, de 23-10-1950, waarbij een ontginningsgrens wordt vastgesteld voor de langs de Maas aan beide zijden van de grens gelegen steenkoolmijnen.

8-10-1952 — Koninklijk besluit : de oostelijke grens van de Concessie Sainte-Barbe en Guillaume Lambert, tot dan toe gevormd door de rijksgrens, wordt vervangen door het tracé vastgesteld in het verdrag van 23-10-1950.

CONCESSIE HOUTHAELEN

6-11-1911 — Koninklijk besluit waarbij onder de benaming « Concessie Houthaelen » een gebied van ongeveer 3.250 ha geconcedeerd wordt aan : 1) de Société Anonyme de Recherches et d'Exploitation Eelen-Asch ; 2) de Société Civile Dury, Smits et Piette ; 3) de Société Civile Huwart-Dumont, Baron Léon de Pitteurs de Buddingen et Alex Doreye.

Deze concessie is het gevolg van drie aanvragen :

1) 17-1-1902 — Nouvelle Société Anonyme de Recherches et d'Exploitation, waarvan de rechten op 15-10-1903 overgenomen werden door de S.A. de Recherches et d'Exploitation Eelen-Asch - 2.883 ha 78 a ;

2) 25-6-1902 — Société Anonyme Limbourgeoise, waarvan de rechten op 21-11-1906 overgenomen werden door de Société Civile Dury, Smits et Piette - 1.709 ha 93 a ;

3) 11-5-1903 — Société Anonyme des Charbonnages des Propriétaires de Houthaelen, waarvan de rechten op 18-10-1906 overgenomen werden door de Société Civile Ed. Huwart-Dumont, Baron Léon de Pitteurs de Buddingen et Alex Doreye - 4.263 ha 21 a.

Totaal voor de drie aanvragen : 8.856 ha 92 a.

9-8-1920 — Koninklijk besluit waarbij voornoemde concessiehouders gemachtigd worden hun concessie af te staan aan een op te richten vennootschap met name de S.A. des Charbonnages de Houthaelen.

27-7-1923 — Stichting van de S.A. des Charbonnages de Houthaelen.

CONCESSIE OOSTHAM-QUAEDMECHELEN

12-7-1924 — Koninklijk besluit waarbij een gebied van ongeveer 3.640 ha onder de benaming « Concessie Oostham-Quaedmechelen » geconcedeerd wordt aan de N.V. Kempische Vennootschap tot Bevordering der Mijnnijverheid.

Deze concessie is het gevolg van de aanvraag van 21-6-1913 voor dezelfde oppervlakte.

15-4-1959 — Koninklijk besluit waarbij een deel van de Concessie Oostham-Quaedmechelen verpacht wordt aan de N.V. Kolenmijnen van Beerlingen.

CONCESSIE NEEROETEREN-ROTEM

20-8-1947 — Koninklijk besluit waarbij een gebied van ongeveer 2.795 ha, onder de benaming « Concessie Neeroeteren-Rotem » geconcedeerd wordt aan de Samenwerkende Vennootschap voor Prospectie en Ontginning.

Deze concessie is het gevolg van de aanvraag van 26-1-1946 voor 3.724 ha.

De Samenwerkende Vennootschap voor Prospectie en Ontginning werd op 1-10-1947 omgevormd in Naamloze Vennootschap voor Prospectie en Ontginning dewelke nadien de naam kreeg van Steenkolenmijn van Noord-Oost Limburg, N.V.

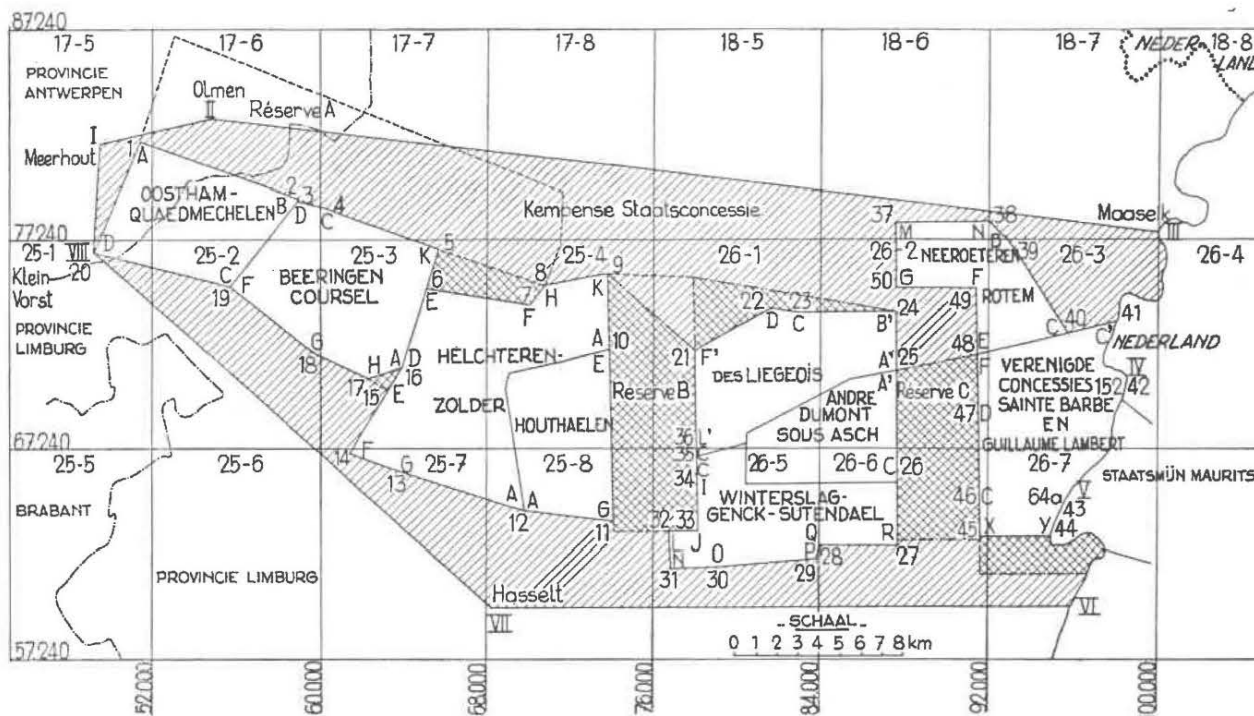
KEMPENSE STAATSCONCESSIE

3-8-1960 — Koninklijk besluit waarbij een gebied van ongeveer 49.172 ha, onder de benaming « Kempense Staatsconcessie » geconcedeerd wordt aan de Staat.

Deze concessie is het gevolg van de aanvraag van 14-1-1959 voor 345.802 ha.

Weinig belangrijke delen ervan werden tot nu toe verpacht aan vier naburige mijnen, te weten : 1) N.V. Kolenmijnen van Houthalen ; 2) N.V. Cockerill-Ougrée ; 3) N.V. Société Métallurgique d'Espérance-Longdoz ; 4) N.V. Kolenmijnen Limburg-Maas.

Hasselt, maart 1963.

TOELICHTING BIJ DE KAART

Het ruitensstelsel stemt overeen met de randen van de bladen der stafkaart op schaal 1/10.000, met aanduiding van de titelnummers dezer bladen.

Acht punten, genummerd van I tot VIII bepalen de buitenomtrek zowel van het bekken als van de Kempense Staatsconcessie. Ze worden als volgt verbonden :

- 1) een rechte van de kerktoeren van Meerhout, punt I, tot de kerktoeren van Olmen, punt II; 2) een rechte vertrekkende van punt II, lopende over de toren van de Sinte Catharinakerk te Maaseik en verlengd tot haar snijpunt met de rijksgrens (thalweg van de Maas), punt III; 3) deze rijksgrens (thalweg) van punt III tot punt 152 van de ontginningsgrens onder de Maas, punt IV; 4) deze ontginningsgrens van punt IV tot haar punt 64a, punt V; 5) de rijksgrens (thalweg van de Maas) van punt V tot haar snijpunt met de breedtegraad lopende over de toren van de Sint Kwintenskerk te Hasselt, punt VI; 6) deze breedtegraad van punt VI tot genoemde kerktoeren, punt VII; 7) een rechte van punt VII tot de kerktoeren van Klein-Vorst, punt VIII; 8) een rechte van punt VIII tot punt I, vertrekpunt.

Voor het bepalen van de oppervlakte van de Kempense Staatsconcessie dienen van voorgaande veelhoek afgetrokken te worden de voorheen geconcedeerde oppervlakten, die in drie gebieden ingedeeld worden : een westelijk gebied met 20 knikpunten, een centraal gebied met 16 knikpunten en een oostelijk gebied met 14 knikpunten, hetzij samen 50 knikpunten, die als volgt met de punten van de bestaande concessies samenvallen :

Het westelijk gebied begint met punt 1, noord-westhoek A van Oostham-Quaedmechelen en eindigt met punt 20, zuid-westhoek D derzelfde concessie en tevens punt VIII van de buitenomtrek (kerktoren van Klein-Vorst);

Het centraal gebied begint met punt 21, punt F' op de westergrens van « des Liégeois » en eindigt met punt 36, punt L' op dezelfde grens dezer concessie;

Het oostelijk gebied begint met punt 37, noord-westhoek M van Neeroeteren-Rotem en eindigt met punt 50, punt G van dezelfde concessie.

Wat na aftrek van deze reeds eerder geconcedeerde oppervlakten overblijft als Staatsconcessie is op de kaart gearceerd (zowel enkele als gekruiste arceringen).

De blauwe zones van de kaart gevoegd bij de wet van 24 januari 1958 zijn met kruisarceringen voorgesteld. Om de andere (eenvoudig schuin gearceerde) delen van zijn concessie te mogen afstaan zal de Staat eerst een nieuwe wet door de Kamers moeten laten stemmen.

Men zal bemerken dat het noordelijk deel van de Reserve A der wet van 1911 buiten de Kempense Staatsconcessie valt.

De noordelijke delen van de Reserves B en C (eenvoudig schuin gearceerd) vallen in de Staatsconcessie doch mogen voorlopig niet voor ontginning aan naburige mijnen afgestaan worden.

Het voor ontginning overdragen van de gekruist gearceerde delen van de Kempense Staatsconcessie aan naburige mijnen kan geschieden, hetzij door verpachting, hetzij door afstand tegen aandelen in de vennootschappen.